

CĂLĂTORI STRĂINI DESPRE ȚĂRILE ROMÂNE, vol. I,

îngrijit de Maria Holban,
Editura științifică, București 1968, 590 p.

În cadrul Institutului de istorie „N. Iorga“, timp de un deceniu și jumătate a lucrat un colectiv, compus din specialiști de înaltă calificare, la întocmirea unei noi colecții de izvoare privitoare la istoria patriei: *Călători străini despre țările române*. Colecția, cuprinzând 10 volume, conține mărturii ale unor străini care au trecut sau au poposit în Moldova, Țara Românească și Transilvania, în secolele XIV—XVIII. Nu este necesar să insistăm asupra valorii mărturiilor reproduse în traducere românească. Ele adaugă elemente noi, privind viața economică, social-politică și culturală de la noi, precum și obiceiurile țării, bogățiile pământului și viața cotidiană a diferitelor clase sociale. În acest context, nu o dată întâlnim în aceste izvoare aspecte unice. Desigur, observațiile călătorilor pot fi în unele cazuri superficiale, informațiile eronate, dar confruntarea cu alte izvoare, verificarea în lumina lor pot servi la reconstituirea frământatului trecut al poporului român și al naționalităților conlocuitoare. Observațiile unui străin despre țară, despre natura și clima ei, despre diferite personalități, despre sate și orașe, folosite cu grijă și intercalate frumos în expunerea lecțiilor, fac predarea istoriei în școli mult mai colorată, mai interesantă. Acesta este și motivul pentru care recomandăm cu multă căldură tuturor profesorilor de istorie colecția.

Primul volum cuprinde texte privind începutul secolului al XIV-lea și pînă la mijlocul secolului al XVI-lea. Sînt reproduse în total 37 de mărturii mai scurte sau mai ample.

Volumul este însoțit de un *Cuvînt înainte*, semnat de profesorul Mihail Berza, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România. Profesorul M. Berza subliniază că în istoriografia română preocuparea pentru mărturiile călătorilor străini nu este nouă. Încă N. Bălcescu, în vestitul *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, publicat în primul număr al „Magazinului istoric pentru Dacia“, releva necesitatea și utilitatea acestui izvor. Acțiunea începută de N. Bălcescu și A. Treboniu-Laurian a fost continuată de Al. Papiu-Ilarian, Th. Codrescu, B. P. Hasdeu și alții. O contribuție

remarcabilă în strângerea și publicarea mărturiilor lăsate de călătorii și ambadorii străini privitoare la țara noastră a adus marele istoric N. Iorga. *Istoria românilor prin călători*, publicată de N. Iorga, rămîne și azi o valoroasă publicație de izvoare cu o vastă interpretare. Colectivul format la Institutul de istorie „N. Iorga”, atunci cînd și-a asumat obligația de a pregăti și publica o colecție nouă, corespunzătoare cerințelor actuale, își dădea bine seama de efortul necesar și de munca migăloasă care-i stătea în față avînd în vedere tradiția înaintașilor și exigențele impuse de necesitățile actuale.

Noua colecție trebuie să fie mai bună, mai amplă și mai completă decît vechile publicații de acest gen. Ce aduce nou colecția de față? Din capul locului trebuie să subliniem că, față de vechile colecții, ea conține relatări privitoare și la Transilvania, omisă în publicațiile anterioare. Apoi, dacă în vechile colecții erau doar fragmente din relatări, în noua colecție sînt reproduse integral toate știrile referitoare la țara noastră. În plus, în volumul la care ne referim sînt cuprinse și traduse mărturii necunoscute vechilor colecții sau omise de autorii lor. Prin urmare ea este mai completă, mai cuprinzătoare. În noua colecție se dau informații biobibliografice complete despre autorii mărturiilor identificate, se realizează un studiu critic și exigent al mărturiilor, ceea ce ușurează extrem de mult folosirea cărții. La aceasta mai contribuie și indicele, întocmit cu multă competență. Notele la textele traduse sînt adevărate investigații erudite. Prin faptul că s-a recurs la cercetarea amănunțită a textelor autentice s-a realizat o ediție de înaltă ținută științifică.

Introducerea generală, semnată de cercetătoarea Maria Holban, care a îngrijit întreaga colecție, ne oferă o competență informare despre întreaga problematică pe care o ridică noua colecție. Ni se oferă un tablou complet în privința metodelor de lucru, despre noțiunea pe care a adoptat-o colectivul în conceptul de călător, despre criteriile de selecție și împărțire pe volume, despre valoarea ca izvor a mărturiilor reproduse, influențele reciproce, ficțiunile, despre stabilirea textelor, aparatul critic, note, felul în care au fost folosite lucrările anterioare și o competență analiză de ceea ce aduce nou colecția la care ne referim. În încheiere se analizează felul în care se reflectă realitățile din țările române în relațiile călătorilor.

Introducerea la primul volum este semnată tot de Maria Holban. Într-un cadru mai larg al istoriei Europei centrale și de sud-est, sînt expuse în această introducere evenimentele de la noi consemnate în mărturii. Expunerea ușurează înțelegerea justă a textelor din volum.

Și, pentru că prezentarea noastră nu poate realiza o analiză multilaterală a volumului, a unor deficiențe, care — după părerea noastră — au totuși un aspect minor față de valoarea excepțională a volumului, am dori să subliniem utilitatea textelor pentru învățămîntul de cultură generală prin cîteva exemple.

Iată cum vedea medicul venețian Matteo Muriano Moldova din perioada lui Ștefan cel Mare: „Moldova — scria el în 1502 — este o țară mănoasă și foarte frumoasă și bine așezată, plină de animale și de toate bucatele.. Pășuni sînt foarte bune. În această țară s-ar putea ține peste 100 000 de cai”.

Despre moldoveni, Matteo Muriano nota că „sînt bărbați viteji, ageri și nu făcuți să stea pe perne, ci la război pe cîmpul de luptă”. Ștefan cel Mare „este un om foarte înțelept, vrednic de multă laudă, iubit mult de supușii săi, pentru că este îndurător și drept, veșnic treaz și darnic... Acest domn prea vestit poate să ridice 60 000 de oameni de ispravă, adică 40 000 de călăreți și 20 000 de pedestri”. Călătorul italian arată că în întîlnirea pe care a avut-o cu domnul Moldovei acesta-i spunea cu demnitate: „Am purtat 36 de lupte de cînd sînt domnul acestei țări dintre care am fost învingător în 34 și am pierdut 2”.

Multe amănunte de genul celor citate mai sus găsim și cu privire la Țara Românească din perioada lui Mircea cel Bătrîn și Vlad Țepeș, la Transilvania și mai cu seamă despre acțiunile antiotomane conduse de Iancu de Hunedoara. Deosebit de prețioase sînt informațiile despre viața economică a Transilvaniei, despre diferitele orașe și mineritul de aici, despre bogățiile subsolului.

Sînt interesante și observațiile călătorilor cu privire la obiceiurile țării, la portul popular, descrierile de armament și organizare militară. Toți călătorii care vorbesc de limba română menționează originea ei romană. Vorbind de moldoveni, ideea aceasta este subliniată cu deosebită pregnanță de Nicolaus Olahus. „Graiul lor și al celorlalți români — scria el — a fost odinioară cel roman ca fiind colonii ale romanilor. În vremea noastră se deosebește foarte mult de el, măcar că multe cuvinte de ale lor pot fi înțelese de latini”.

Mulți dintre călători observau că prin eforturi comune Moldova, Țara Românească și Transilvania puteau desfășura cu succes acțiuni antiotomane. „Dar s-a temut Soliman — scrie Anton Verancsics — ca nu cumva, cînd ar încerca el să ocupe Transilvania, sau Țara Românească sau Moldova, toate aceste țări să se unească și să se apere prin curse... în parte prin forță... cu o cavalerie uimitor de numeroasă, și o armată țărănească atît de pricepută și atît de dirză în atacarea dușmanului...”

Aceste cîteva exemple ne îndreptățesc, credem, să recomandăm cu deosebită stăruință profesorilor de istorie să recurgă la această colecție pentru a face mai colorate lecțiile și expunerile despre trecutul patriei.

L. DEMÉNY